

בעזרה שיי"ת

הצרכות סעודה

נטילת ידיים, הפסק באכילה,
הנהגות הסעודה, פאה ברכות,
זימון, ברכת המזון ועוד...

מהדורה שלישית
תמוז התשס"ו

החברות שיצאו לאור בהוצאה זו בסיעתא דשמיא

- * **השבת בהלכה ובאגדה - ב' חלקים** הלכות שבת המעשיות, בצרוף דברי אגדה להבנת מהותה וחשיבותה של שבת קודשנו.
- * **הטהרה בהלכה ובאגדה** הלכות טהרת המשפחה מבוארים בלשון ברורה וקלה. מותאם אף למתחילים בשמירת הטהרה. בצרוף דברי אגדה משולבים בשאלות אקטואליות, סיפורים ודברי חז"ל. כל החוברת בפורמט צבעוני מרהיב עין.
- * **הלכות סעודה.**
- * **הלכות כשרות המטבח.**
- * **הימים הנוראים בהלכה ובאגדה** עם הסבר וחזיון נפלא לימים אלו, בצירוף עשרות משלים וסיפורים המושכים את הלב.
- * **חג הסוכות בהלכה ובאגדה** תאור ניסי עם ישראל במדבר, חג הסוכות בירושלים בזמן בית המקדש, שמחת בית השואבה, סיפורים מרתקים על האושפזין, ועוד.
- * **ימי החנוכה בהלכה ובאגדה** עם סיפור נס חנוכה ממקורות היסטוריים, מרתק במיוחד. מעשה יהודית ועוד.
- * **ימי הפורים בהלכה ובאגדה** סיפור המגילה בהרחבה על פי מדרשי חז"ל, בלשון מרתקת עם הרבה מאוד חידושים מעניינים. וכן הרקע למלכות אחשורוש. כולל מגילת אסתר.
- * **חג הפסח בהלכה ובאגדה** סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף בהרחבה ממדרשי חז"ל בלשון סיפורית, מעניין ומרתק מאוד גם לליל הסדר. כולל הגדה של פסח עם פירוש נפלא ומתוק.
- * **חג השבועות בהלכה ובאגדה** עם סיפור נפלא ומרתק של מתן תורה, וכן מגילת רות משולבת בסיפורי המגילה עפ"י מדרשי חז"ל, שובה לב.
- * **ארבע התעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה** עם סיפור חורבן בית ראשון ובית שני בהרחבה. המאורעות שארעו בכל אחת מארבע התעניות. עשרה הרוגי מלכות. הכותל. הגאולה העתידה במהרה בימינו, ביאת המשיח ותחיית המתים. מרתק ונוגע ללב מאוד.
- * **מצוות הארץ בהלכה ובאגדה** הלכות שמיטה, חלה, כלאים, ערלה, תרומות ומעשרות, יישוב ארץ ישראל. עם דברי אגדה נפלאים על טעמי המצוות, הסברים וסיפורים.

👉 **ניתן להזמין הקדשה על הכריכה לרפואה, להצלחה וכד', או הקדשה למוסדות וארגונים, כחודש וחצי לפני כל חג. מחיר כל חוברת: 3 ₪ בלבד. הטהרה - 5 ₪.**

לפרטים, ברורים והזמנות, טלפון: 04-9988996 0522-813833

נקודות מכירה לכמויות קטנות:

ירושלים: * 02-5822821 (שמעון הצדיק) * 02-5812712 (שמואל הנביא)
* 0504-131322 (הר נוף) **ביתר עילית:** 02-5800495. **אלעד:** 054-8422891.

באר שבע: 052-5832066. **נתיבות:** 052-7606283.

דימונה: 08-6551202 \ 050-9100866. **ערד:** 08-9952221 \ 054-8462467

כל הזכויות שמורות

חברות אלו יוצאות לאור למטרת זיכוי הרבים בלבד, וללא מטרת רווח כספי. אי לכך, אין לרכוש אותן למטרות מסחר, ואין למכור ביותר מהמחיר הנ"ל בשום פנים ואופן.

תוכן העניינים

4.....	דברי פתיחה.....
6.....	הלכות נטילת ידים לסעודה.....
11.....	דין מים אמצעים.....
12.....	דיני נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה.....
13.....	דיני בציעת הפת ועל איזה פת מברכים.....
14.....	פת הבאה בכיסנין.....
17.....	הנהגות ואזהרות בשעת הסעודה.....
20.....	ברכת היין.....
21.....	דיני הפסק באמצע האכילה.....
24.....	מאה ברכות.....
26.....	אכילה קודם הסעודה.....
26.....	דברים הבאים בתוך הסעודה.....
28.....	דברי תורה בתוך הסעודה.....
29.....	דין מים אחרונים.....
30.....	מדיני זימון.....
33.....	מדיני ברכת המזון.....

לתועלת המעיינים:

העמודים המסומנים בחוברת ב- ( ) , הם לפי הספר ילקוט יוסף חלק ג'
הלכות ברכות.

דברי פתיחה

שנו חכמים בגמרא (ברכות דף לה עמוד א), אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. וכל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה, מעל [גזל]. ומה תקנתו? ילך אצל חכם וילמדנו הלכות ברכות, כדי שלא יבוא לידי גזילה.

ועוד אמרו שם, אמר רב יהודה פסוק אחד אומר, "לה' הארץ ומלואה", ופסוק אחר אומר, "השמים שמים לה'", והארץ נתן לבני אדם". ולכאורה זה סותר, כי בתחלה אמר שהארץ לה', ואח"כ אמר שהארץ נתן לבני אדם. אלא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. והיינו, שקודם הברכה, הארץ על כל מיני מאכליה שייכים לבורא עולם, אבל באמירת הברכה אנו מקבלים רשות מבורא עולם לאכול את המאכלים, ואז הם שלנו, ועל זה אמר, "והארץ נתן לבני אדם".

ובמסכת בבא קמא (דף ל עמוד א) אמר רבא מי שרוצה להיות חסיד ילמד הלכות ברכות. וכבר השתבחו חכמים (ברכות דף לח עמוד א) על אחד החכמים שאדם גדול הוא יבקי בברכות הוא'. נמצא שאת השבח שמצאו להדגיש שהוא אדם גדול, בזה שהוא בקי בברכות.

כי הנה באמת ענייני ברכות חמורים הם עד מאוד, ואם אדם לא ילמד את ההלכות ולא יהיה בקי בהם, אין ספק כי כשול יכשל, כי פעמים כשהוא מסופק בהלכה אם לברך או לא, הלוא אם יברך, יכול להיות שהוא מברך ברכה לבטלה, ולדעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך הרי הוא עובר על לאו מן התורה של 'לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא', ומבואר במסכת שבעות (דף לט עמוד א) שכל העולם כולו הזדעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא בהר סיני 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא', וחמור לאו זה מכל עבירות שבתורה כמבואר שם. ואם יאמר שאם כן מחמת זה, לא יברך, נמצא שאכל בלא ברכה והרי הוא בחשש גוזל להקב"ה ולכנסת ישראל כמבואר במסכת ברכות (דף לה עמוד ב) אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל להקב"ה ולכנסת ישראל, שנאמר 'גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע, חבר הוא לאיש משחית'. ואין אביו אלא הקב"ה, שנאמר 'הלא הוא אביך קנך'. ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר 'שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך'. מאי חבר הוא לאיש משחית? אמר רבי חנינא בר פפא, חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים. ע"כ.

נמצאנו למדים כי הלכות ברכות, הם מבחינת אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי, אוי לו אם יברך ואוי לו אם לא יברך. אשר על כן חובה קדושה על כל אחד ואחד ללמוד את ההלכות היטב לבל יכשל חס ושלום. וכבר אמרו חז"ל (ברכות דף נ עמוד א) מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא או שהוא בור.

והריטב"א שהיה מגדולי רבותינו הראשונים לפני כשבע מאות שנה, כתב בתחילת ספרו להלכות ברכות, כמה חמור הדבר אם אדם לא מברך, ולעומת זאת כמה גדלה מעלתו של המברך, אשר מושך לכל העולם חן וחסד, ועליו נאמר גומל נפשו

איש חסד, ולכן תחילת כל דבר, ראוי לאדם ללמוד וללמד לבניו ותלמידיו סדר ברכות, כדי שלא יבואו לידי מעילה וישחיתו ויתעיבו עלילה, מפני שזה דבר חמור מאוד. ע"כ. והביאו בהקדמה לספר ברכת ה' להרה"ג הרב משה לוי זצ"ל.

נאמר בנביא עמוס (פרק ח פסוק יא), הנה ימים באים נאום ה' אלוהים, והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דבר ה'. זכינו שבדורותינו מתקיימת הנבואה הזאת, ורבים רבים מעם ישראל שבים אל צור מחצבתם אל חיק בורא עולם, אשר הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו. וברוך ה' הן רבים עתה עם הארץ, ולא כל אחד מסוגל לפתוח ספר וללמוד את ההלכות, הן מפאת קושי ההבנה של המושגים החדשים לו, הן מפאת קושי הלשון והסגנון, והן מפאת רובי ההלכות אשר נכתבו בצדק לכל אופן ולכל מקרה אשר יהיה. ומלבד סיבת אלו הדברים, דאגה היתה בלבנו לכל ציבור הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה, וחפצות חפץ טוב לדעת גם הן את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.

כי כידוע לכל אשה חכמת לב, כי חובה גמורה עליה לומר ברכות השחר עם ברכות התורה מידי יום ביומו, ואף על פי שהנשים הינן פטורות מלימוד תורה כמבואר במסכת קדושין (דף כט עמוד ב) שנאמר 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם', ודרשו רבותינו בניכם ולא בנותיכם. מכל מקום כיון שהם חייבות במצוות עשה שאין להן זמן קבוע ובכל מצוות לא תעשה, לכך עדיין צריכות הן לדעת את ההלכות הקשורות למצוות אלו, כדי שיוכלו לקיים את המצוות במילואן.

אשר על כן, השתדלנו בסייעתא דשמיא בחוברות אלו, לאסוף בעיקר את ההלכות המצויות כיום מספרי מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א ומספרי בנו הרב יצחק שליט"א בעל הילקוט יוסף, אשר זכו שיקויים בהם הפסוק בתהלים (פרק יט פסוק ה) 'בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם', ולבאר ולהפשיט את ההלכות והמושגים עד כי באר היטב, שיהא הכל באמת ברור וקל להבנה, מבחינת (קדושין דף מו עמוד א) הרי שלחן, והרי בשר, והרי סכין, ויש לנו פה לאכול.

איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, להתאמץ בלימוד ההלכות מידי יום ביומו, ולזכות את הרבים על ידי שיפרסם את הלימוד בחוברת לכל חבריו ומכריו, הן במסירת חוברת אליהם, או בקריאת הלכות לאחר התפלה, או בעבודה בשעות הפנאי, או בנסיעה באוטובוס, או על שלחן שבת וכדומה. וכמו כן גם הנשים היקרות תתחזקנה לאמץ ברכים כושלות בעזו ותעצומות, ולהעביר את הלימודים לעוד חברות, כדי לזכותם בשמירת התורה והמצוות כדת ודין.

ועצה טובה לקבוע כל בעל עם אשתו כ- 10 דקות בכל ערב בלימוד ההלכות בחוברת. וקבלה בידינו מרבותינו הקדמונים כי אפילו במעט לימוד תורה יחד עם האשה, זוכה האדם לסיוע גדול משמים לשלום ביתו, ויקיים בהם הפסוק: "יהי שלום בחילך שלוח בארמנותייך".

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנוכה שתחזינה עיננו בשוב ה' אל ציון ברחמים וברצון, ונוכה לבנין בית מקדשנו ותפארתנו ארמון על משפטו יכון. ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים אמן ואמן.

הלכות נטילת ידים לסעודה

מצות נטילת ידים

נצטוונו על פי חכמינו זכרונם לברכה, כי קודם שנאכל לחם, ניטול את ידינו בכלי ונברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציונו על נטילת ידים", ואחר כך נלגב. ויש להקפיד ולהזהר בזה מאוד, כי כל המזלזל בנטילת ידים סופו בא לידי עניות. ורמזו בזה ראשי תיבות עני, "על נטילת ידים". (ט)

כוונה בנטילה

קודם שיטול ידיו, טוב שיכוין "אני נוטל נטילה המכשרת לאכילה". (נו)

מאיזו כמות לחם נוטל ידיו

אין חובה לנטול ידים לאכילת פת אלא אם כן אוכל לחם שיעור כזית דהיינו 27 גרם. ומכל מקום אינו מברך ברכת "על נטילת ידים" אלא אם אוכל שיעור כביצה בלי קליפתה דהיינו 50.4 גרם לחם. [שיעור ביצה עם קליפה 54 גרם]. (יד. הליכות עולם חלק א עמוד שטו)

ואם כן יוצא:

26 – 0 גרם: אין חיוב לנטול ידיים.

50 – 27 גרם: יטול ידיו ללא ברכת "על נטילת ידים".

50.4 גרם ומעלה: חובה לנטול ידים ולברך "על נטילת ידים".

חזר בו מלאכול לאחר שנטל ידיו

הנוטל ידיו וברך כאשר היה בדעתו לאכול כמות כביצה (50.4 גרם), וכשהתחיל לאכול חזר בו וקשה עליו לאכול עוד לחם, אינו חייב לדחוק את עצמו לאכול כזית (27 גרם) או כביצה, ובכל זאת ברכתו אינה לבטלה.

והטעם שאין ברכתו לבטלה, כיון שאנו הולכים אחר מחשבתו הראשונה בשעת הנטילה שאז באמת דעתו היתה לאכול כביצה, נמצא שהברכה היתה כהוגן, וכשחזר בו אחר כך אין זה מבטל את רצונו הקודם וברכתו היתה טובה. אלא שמכל מקום ודאי שחכם עיניו בראשו וישים לב שלא יאכל משאר מאכלים עד שיאכל קודם כמות של כביצה לחם. (טז)

ובפרט בסעודות השבת שיש חובה לאכול לחם, ולפעמים מפאת רוב המאכלים, לא נותנים את הדעת על עיקר המצוה ושוכחים לאכול את כזית הלחם. ובפרט הדבר מצוי בסעודת הבוקר של שבת, והחכם עיניו בראשו.

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

והוא הדין אם נטל ידיו לאכול לחם ואח"כ חזר בו ואינו רוצה לאכול לחם כלל, או שקראו לו ללכת לאיזה מקום דחוף ואין באפשרותו להתעכב ולאכול עכשו, גם בזה אין ברכתו לבטלה. אך כאמור יש לו להזהר שלא להגיע למצבים כאלה כלל.

נטילת ידים לאכילת עוגות

האוכל עוגות בכמות אכילה של קביעות סעודה (משקל ארבע ביצים, וכל ביצה 54 גרם) שזה 216 גרם, חייב לנטול את ידיו ולברך "המוציא לחם מן הארץ" וברכת המזון. (יז)

שיעור המים לנטילה

שיעור המים לנטילת ידים הוא רביעית מים דהיינו 81 גרם. ומכל מקום טוב להוסיף מים וליטול בשפע כמו שאמרו בגמרא (מסכת שבת סב עמוד ב) אמר רב חסדא אני נוטל את ידיי מלוא חופניים מים, ויתנו לי משמים טובות מלוא חופניים. (יט)

זמן ניגוב הידים

לא ינגב את ידיו אלא לאחר שיסיים לברך על נטילת ידים. ואם ניגב את ידיו לפני שברך, הפסיד את הברכה ולא יברך עוד.

ואמנם יש שנתנו עצה, שיגע במקומות המכוסים או בנעליים וכדומה, כדי להתחייב בנטילה נוספת, ואז יוכל לברך. אך למעשה אין לנהוג כך, כיון שגורם הוא לברכה שאינה צריכה, שהרי הוא פטור מנטילת ידים וברכה, ובמעשה זה שמטנף ידיו, הוא מביא את עצמו לידי חיוב של ברכה בחינם. (כא)

איסור דיבור משעת הנטילה

לא ידבר משעת הנטילה עד אחר הניגוב. ומכל מקום אם דיבר בין הנטילה לברכה, אינו צריך לחזור וליטול את ידיו אלא יברך וינגב. (כג)

יש נוהגים לומר אחר הנטילה קודם הברכה את הפסוק (תהלים קלד ב), "שאו ידכם קודש וברכו את ה'", ועדיף שלא לאומרו מפני חשש הפסק. (כד)

טוב שלא לדבר גם לאחר הניגוב עד ברכת 'המוציא', אולם במקום צורך מותר לדבר. ולא כאותם שלאחר הניגוב נוהרים שלא לדבר, ומהנטילה קודם הברכה מתירים לעצמם לדבר, שאז חמור יותר. (צה)

כלי לנטילת ידים לסעודה

אין חיוב של נטילה עם כלי אלא כשנוטל ידיו לסעודה. וכן נהגו ליטול בכלי כשנוטל את ידיו בבוקר כשקם משנתו אבל בשאר הנטילות כגון לאחר שיצא מבית הכסא או לאחר מקלחת וכדומה, אין חובה ליטול עם כלי, ודי לשטוף את הידים במים. (בית יוסף אורח חיים סימן ד)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

ניגוב הכלי

מעיקר הדין אין צריך לנגב את ידיות הכלי הרטובות במים, ורשאי ליטול כך ללא כל חשש. (סימן קסב שער הציון אות מא)

בקבוק

המהלך בדרך ואין לו כלי שפיו רחב, יש להקל ליטול ידיו בבקבוק שפיו צר. (מה)

שבור או סדוק

כלי שבור או סדוק פסול לנטילת ידיים.

אולם כלי שיש בו נקב או סדק קטן והמים מטפטפים ממנו לחוץ, אך אי אפשר להכניס מים מבחוץ לתוך הכלי, כשר הכלי לנטילת ידיים עם ברכה, אפילו אם נמצא הנקב למטה בכלי, ואין הכלי מחזיק רביעית מים מהנקב ולמטה. (ה"ע חלק א עמוד שכז)

קנקן

מותר ליטול מקנקן שיש לו בליטה ששופכים דרכה את המשקה, כיון שנעשה מתחלה לכך. (מו)

חד פעמי

כוס העשויה לשימוש חד פעמי כשרה לנטילת ידיים, אולם שקית ניילון פסולה לנטילת ידיים. (נד)

כח אדם

המים של הנטילה צריכים לבוא על הידים מכח אדם או מכל כח של דבר אחר אפילו קוף, אבל מים שנשפכים מאליהם אינם מועילים לנטילת ידיים.

ולכן מים שיוורדים מן הנחל היוורד מן ההר [מפל מים], ורוצה להניח את הידים למטה כדי שהמים ישפכו על ידיו, אין זה מועיל לנטילה. (מז)

ברז

אם אין לו כלי לנטילה כלל, רשאי ליטול ידיו על ידי שיפתח את הברז ויסגור, בכל שפיכה שעל ידיו. ובתנאי שהמים המגיעים לברז, באים מחבית הנמצאת על הגג שיש עליה שם כלי. (מט)

המים הפסולים לנטילה

מים שנעשתה בהם מלאכה, הרי הם פסולים לנטילת ידיים, אך אם יש ספק אם נעשתה בהם מלאכה או לא, אינם פסולים ורשאי אף לברך עליהם. (סא)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

אשר על כן, אם הניח בקבוק של תינוק חם בתוך מים כדי לקררם, נפסלו המים לנטילה. וכמו כן אם שרה ירקות במים כדי שלא יכמשו, אסור ליטול בהם ידיים. (סד סה)

מי הים

אין ליטול ידיים ממים שאינם ראויים לשתיית הכלב, ולכן הנמצא בהם ואין לו מים ליטול את ידיו אלא המים שבים, אינו רשאי לקחת מים מהים וליטול בהם את ידיו. ואמנם רשאי לטבול את ידיו בים, אך לא יברך "על טבילת ידיים" אלא "על נטילת ידיים". והוא הדין אם נמצא בדרך ואין לו כלי לנטילה, שרשאי לטבול את ידיו במעיין או בנהר או במי מקוה ולברך "על נטילת ידיים". ואם טעה וברך "על טבילת ידיים", יצא ידי חובה. (כד. עד)

סדר הנטילה

סדר הנטילה כך הוא: יקח את הכלי ביד ימין וימלאנו מים, וימסרנו ליד שמאל וישפוך על יד ימין שלוש פעמים. ואחר כך יחזיר את הכלי ליד ימין וישפוך על יד שמאל שלוש פעמים, ויברך וינגב. ומכל מקום היום שאנו נוטלים ידיים בכלים גדולים שמחזיקים כמה רביעיות, מעיקר הדין די בשפיכה אחת על כל יד, אך בכל זאת המנהג ליטול שלוש פעמים כסדר הנ"ל. (נג)

כיצד יבואו המים על ידיו

יש לשים לב שיכנסו המים בכף ידו ובין אצבעותיו עד סוף הפרק, ולכן בשעת הנטילה יסובב את ידו כדי שיבואו המים על כל היד. ומכל מקום אם הגיעו המים עד סוף קשרי האצבעות, מועילה לו הנטילה ויברך. (נא)

נטל את ידיו כהוגן, אך לאחר הנטילה רואה שהמים לא נראים על כל היד מחמת שעסק קודם לכן בשמן או מחמת הקור שבימות החורף, יצא ידי חובת נטילה. (ה"ע ח"א שכד)

המקום הכשר לנטילה

אין ליטול ידיים בחדר אמבטיה שיש שם בית הכסא, ומכל מקום בשעת הדחק שאין לו שום אפשרות, וכגון שנמצא במטוס או בבית מלון שברז המים בתוך השירותים, יש להקל לו ליטול את ידיו שם, אך יברך בחוץ. וטוב שיסגור את האסלה בשעת הנטילה. (עז)

אולם חדר אמבטיה שאין שם בית הכסא, מותר ליטול שם ידיים, אך יברך בחוץ. (עח)

חציצה בנטילה

צריך להזהר מחציצה בידים בשעת הנטילה כמו בשעת הטבילה, ולכן יש לנקות את הלכלוך שתחת הצפורן. (פ. פא)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

טבעת

אשה שאין דרכה להוציא את הטבעת בשעת לישת הבצק, אינה צריכה להסיר את הטבעת בשעת הנטילה, ואין זה חציצה אפילו אם הטבעת מהודקת לאצבעה חזק. (פב)

לק לצפרניים

אשה הצובעת את צפרניה לנוי, אין בכך חציצה לנטילה. ואולם טוב להמנע מזה, בפרט מצבעים המושכים את עיני הרואה. (פג)

חינה

חינה שנוהגת איזה נשים לצבוע בכף ידיהן לפני חתונת קרוביהן, אינה חציצה לנטילה. (פג)

תחבושת

מי שיש לו תחבושת על ידו, אם יכול להסירה באופן שתשאר התחבושת רק על מקום המכה בדיוק, יסירה ויטול המים על המקום המגולה ויברך, אבל אם לא יכול לצמצם שהתחבושת תשאר בדיוק על מקום המכה, יטול את שאר היד במקום המגולה, אך לא יברך. ומכל מקום אם עד סוף קשרי האצבעות מגולה, רשאי לברך. (ה"ע ח"א שכב)

פצעים

אם ידו אחת מלאה פצעים וחבושה כולה ואוכל ביד השנייה, חייב ליטול את ידו השנייה ויברך "על נטילת ידיים". (שם שכד)

נגע בו אחר

הנוטל את ידו ובעודה רטובה נגע בידו השנייה שעדיין לא נטלה, או שיד חברו שלא נטל נגעה בו, צריך לנגב את ידיו ולחזור וליטול ולברך. ואמנם אם כבר ברך וקודם הניגוב נגע בו, יטול שנית אך לא יברך. (פח)

הפסק בין הנטילה להמוציא

ישתדל שלא לשהות זמן רב בין נטילת ידיים לברכת המוציא, אבל אם אי אפשר כגון שממתינים לכל המסובים, אין זה נחשב הפסק. ולכן בשבתות חתן וכדומה שישנם הרבה מסובים, טוב להביא לחמניות קטנות, כדי שכל אחד יוכל לברך לעצמו על לחם משנה סמוך לנטילה בלי הפסק. (צז)

מאכיל לאחרים

המאכיל לחולה או לאדם אחר, אין המאכיל צריך ליטול את ידיו. אבל האוכל בעצמו אפילו שאינו נוגע בלחם, צריך ליטול את ידיו, וכן האוכל את הלחם במזלג, צריך ליטול את ידיו. (צא)

בית הכסא קודם הסעודה

אדם שיצא מבית הכסא ורוצה לאכול לחם, יש לו לשטוף את ידיו בלי כלי ולנגב ולברך "אשר יצר", ואחר כך יטול את ידיו לסעודה.

ואמנם ישנה אפשרות לפטור את שתי הנטילות בנטילה אחת על ידי שיטול את ידיו בכלי שלוש פעמים לסירוגין [דהיינו ששופך מים על יד ימין ואח"כ על יד שמאל, וחוזר כך שלוש פעמים] ויברך "על נטילת ידיים" וינגב. ומעיקר הדין רשאי לברך 'אשר יצר' מיד קודם ברכת 'המוציא', בפרט שהניסיון מוכיח שאם לא יברך מיד 'אשר יצר' אלא יתחיל בסעודה, ישכח ולא יברך כלל.

אמנם יש שנהגו במקרה הנ"ל, ליטול ידיים בכלי ולברך 'אשר יצר' ואחר כך לחכך בראש וכדומה כדי לטנף את הידים וליטול שנית לסעודה, אך אין ראוי לעשות כן, כיון שגורם לברך ברכה שאינה צריכה. שהרי לאחר נטילת ידיו בכלי כשיצא מבית הכסא, נעשו ידיו טהורות ויכול לאכול לחם מיד, ועל ידי שמטנף את ידיו מחייב את עצמו שוב בנטילה עם ברכה. (צו)

טינוף ידיו בסעודה

אדם שנגע בסעודה בשתי ידיו במקומות המכוסים או בנעליים או חיכך בראשו וכדומה, חייב לעשות נטילה לפני שממשיך לאכול. אולם אם נגע רק ביד אחת, כאן הדבר תלוי: אם רוצה להמשיך לאכול לחם, טוב שיטול את שתי ידיו. ואם רוצה לאכול מאכלים אחרים ללא לחם כגון פירות ומגדנות, די שיטול רק את אותה יד. (ה"ע חלק א עמוד שמב)

דין מים אמצעים**מאכלי בשר אחר מאכלי חלב**

דין מים אמצעים הוא בין אכילת מאכלי חלב למאכלי בשר, שיש להקפיד לשטוף את אצבעותיו במים, מחמת שיירי גבינה שנשארו בהם. ואם אין לו מים, רשאי לנקות את אצבעותיו בשאר משקים. נוכח צריך לאכול חתיכת לחם ולשתות משקה שהוא, כדי לנקות את פיו משיירי הגבינה, ואז רשאי לאכול מאכלי בשר. (ח"י עמוד תמא)

ואולם אם אכל על ידי מזלג ורואה שידיו נקיות ואין לו מים בקרבת מקום, רשאי לאכול מאכלי בשר אחר מאכלי חלב ללא נטילת ידיים. (ח"י עמוד תמה)

מאכלי בשר אחר שתיית חלב

שתה חלב, ורוצה עתה לאכול בשר, אינו צריך ליטול את ידיו אלא די בהדחת הפה בלבד, וכן אינו צריך לקנח פיו בלחם. (קסא)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

מאכלי בשר אחר דגים

כיון שאסור לאכול דגים עם בשר מחשש לסכנה של צרעת, לכך יש להזהר שלאחר אכילת דגים, ישטוף את ידיו במים ויאכל חתיכת לחם וישתה משקה שהוא, כדי להעביר את טעם הדגים מהפה. (קסג)

ומכל מקום האוכל דגים על ידי מזלג וידיו נקיות ורוצה לאכול בשר, וקשה לו ליטול את ידיו, המיקל בזה יש לו על מה שיסמוך. (קסד)

דיני נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה

שבעה משקים

האוכל מאכל שיש עליו רטיבות מאחד משבעה משקים הללו בלבד שסימנם י"ד שח"ט ד"ם, חייב ליטול את ידיו אך בלי ברכה. ואלו הם: יין, דבש דבורים, שמן זית, חלב, טל, דם, מים.

ולכן האוכל פירות רטובים במים, או המטבל תפוח בדבש דבורים, וכל כיוצא בזה, צריך ליטול את ידיו לפני האכילה.

אופנים לפטור

יש שלושה אופנים שבהצטרף שניים מהם פטורים מנטילה זו: **א.** כשהמאכל פחות משיעור כזית [27 גרם]. **ב.** אם אין הידים נוגעות במשקה אלא במקום שהמאכל יבש או שנוגע בו בכף או מזלג. **ג.** כשהמשקה מבושל.

יש להדגיש כי כאשר מתקיים רק תנאי אחד, עדיין אין זה פוטר מן הנטילה, ואך ורק כאשר מתקיימים שנים או שלושה תנאים או פטורים מנטילה. (ה"ע חלק א עמוד שלא)

למשל: המטבל עוגיה קטנה בכוס קפה, פטור מנטילה אע"פ שנוגע במשקה, כיון שהמאכל פחות מכזית וגם המשקה מבושל. (התקיימו התנאים א' וג')

וכן אם מטבל כזית עוגה בכוס תה או קפה ואינו נוגע במקום הרטיבות, גם כן אינו חייב בנטילה. (התקיימו התנאים ב' וג').

האוכל חתיכת תפוח בדבש [דבורים] על ידי מזלג, אינו חייב בנטילה, שהרי התפוח פחות מכזית וידיו אינם נוגעות במשקה. (התקיימו התנאים א' וב')

ולעומת זאת אם מטבל כזית עוגיה בתוך כוס תה, ונוגעת ידו במשקה, חייב ליטול ידים, כיון שהתקיים רק תנאי ג', שהמשקה מבושל.

אכל תפוח שלם כשהוא רטוב, אף על פי שמקפיד שלא לנגוע ברטיבות, בכל זאת חייב לטול ידיים, כיון שהתקיים רק תנאי ב'.

מאכל שדרכו להאכל על ידי כף או מזלג, אינו חייב לטול ידיים, כגון: האוכל קורנפלקס בחלב, סלט ירקות המתובל בשמן זית וכדומה. (לט)

דיני בציעת הפת ועל איזה פת מברכים

סדר בציעת הפת

יתפוס את הלחם בשתי ידיו ואחר כך יברך "המוציא לחם מן הארץ", ויבצע ממקום שהפת נאפתה יפה, ולא ידבר עד אחר שיבלע מהלחם, ואם דיבר בעודו לועס, אינו צריך לחזור ולברך. ומכל מקום אם שמע ברכה מחברו בעודו לועס, יענה אמן. (קב. קה. קט. קי)

האוכל לחם אפילו חתיכה קטנה פחות משיעור כזית, מברך 'המוציא'. (קכד)

מאכיל לבהמה

נאמר בתורה (דברים יא טו): ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואחר כך - 'ואכלת' ושבעת, ולכן יש להזהר לכתחלה לתת לבהמה או לחיה או לעוף את מאכלה קודם שהאדם יאכל, כי הרעב מציק לבהמה יותר מאשר לאדם, מה שאין כן בשתייה שהצמא קשה לאדם יותר מהבהמה.

אשר על כן אותם המגדלים בביתם כלבים או עופות כמו תוכים למיניהם וכדומה, צריכים להאכילם קודם שיאכלו הם. ואמנם יש ליידע את הציבור הרחב כי לא טוב כלל שיגדל אדם כלב בביתו, מלבד במקומות שיש חשש סכנה או גנבים שבהם הקילו חכמים מטעמי שמירה, אבל בסתם בית בעיר לא יגדל אדם כלב כלל וכלל. ואותם המגדלים כלבים ומשחררים אותם לחוץ לבד ללא שמירה צמודה עם חבל, ידעו כי העושה כן גדול עונו מנשוא. וכבר קיללו חכמים בגמרא מסכת בבא קמא (דף פג עמוד א) ואמרו שכל המגדל כלבים ארור הוא כמגדל חזירים, ה' יצילנו. כי דבר זה חמור מאוד בעיני חכמים שיכול לסכן בני אדם, וגורם לשכינה שתסתלק מ'ישראל, ובפרט כשיש ילדים או נשים בהריון שיכולות להבהל וחס ושלום לגרום להם הפלה. אוי לאותו אדם שלא יקפיד להזהר בדברי רבותינו, ה' ירחם. (קטו. קטז)

מצה

מנהג בני ספרד לברך על המצה לאחר חג הפסח, 'בורא מיני מזונות'. אבל בני אשכנז נהגו לברך ברכת 'המוציא'. ומכל מקום טוב שבני ספרד יאכלו את המצה בתוך סעודת פת, ויצאו ידי חובה בברכת 'המוציא' שעל הלחם. (קכו)

לחם מטוגן

המטגן פרוסת לחם שאין בה כזית, מברך עליה 'מזונות', ואם אוכל כמה חתיכות שבסך הכל יש בהם שיעור כזית, יברך ברכה אחרונה 'על המחיה'. וגם אם אוכל מהם שיעור קביעות סעודה [216 גרם], יברך מזונות ועל המחיה. אבל אם מטגן פרוסה שיש בה כזית, מברך 'המוציא' וברכת המזון. (קכו)

פת הבאה בכיסנין**פירוש פת הבאה בכיסנין**

בגמרא מסכת ברכות (דף מב עמוד א) מבואר כי "פת הבאה בכיסנין מברכים עליה בורא מיני מזונות". ושלושה פרושים נאמרו בביאור המילה 'כיסנין' ואלו הם: **א.** עיסה העשויה כמין כיסים שממלאים אותה במיני מתיקה כדבש ואגוזים ושקדים וכדומה, כגון 'בורקס' ממולא במינים ממינים שונים. **ב.** עיסה שלש את הקמח עם דבש או עם שמן או מי פירות או סוכר או כל מיני תבלינים. **ג.** פת שעושים אותה יבשה עד כדי כך שכוססים אותה בפה, כגון ביגלה.

והיינו שלכל אחד מהפירושים הנ"ל צריך לברך 'מזונות' על הסוג שלו, ועל שני הסוגים האחרים לדעתו צריך לברך 'המוציא'. ולדוגמא, מי שאומר שפת הבאה בכיסנין היא עיסה שנילושה במיני מתיקה, לדעתו על פת יבשה או על פת שממולאת כמו כיסים, אין צריך לברך מזונות אלא המוציא.

מחמת הספק אנו מברכים על כל העוגות, 'בורא מיני מזונות' וברכה אחרונה 'על המחיה'. (קכט)

עיסה עם מיני מתיקה ותבלינים

מה שאמרנו שעיסה שנילושה בשמן או בסוכר או במי פירות וכדומה, ברכתה מזונות, נחלקו מרן 'השולחן ערוך' והרמ"א בגדר זה, ולכן, לבני ספרד - די בכך שיהיה טעם התערובת ניכר בעיסה ואפילו מעט. אך לבני אשכנז צריך שיהיה הטעם מורגש מאוד, כמו מיני מתיקה, אבל אם ניכר הטעם מעט, עדיין מברכים 'המוציא'.

עיסה עם חלב

כשם שעיסה הנילושה בדבש או בשמן או במי פירות וכדומה, מברכים עליה מזונות, הוא הדין אם לש את העיסה עם חלב, באופן שניכר הטעם של החלב בעיסה, גם על זה מברכים 'מזונות'.

יש להזכיר כי אסרו חכמים לאפות לחם חלבי אלא אם כן בתנאים מסויימים, כמבואר בחוברת להלכות 'כשרות המטבח'.

ואולם לפי המציאות כיום שהחלב של תנובה הוא דל שומן מאוד, לכך אף אם לש את הקמח כולו רק עם חלב בלי מים כלל, עדיין לא ניכר הטעם של החלב בעיסה, ולכן אין לברך על עיסה זו 'מזונות' אלא יעשה נטילת ידים ויברך 'המוציא' וברכת המזון, כמו בכל לחם רגיל.

פיצה

אשר על כן, פיצה המצויה כיום בחנויות, בין אם לש את העיסה במים ובין אם לש את העיסה בחלב, ברכתה 'המוציא'. וירא שמים לא ישים ללבו מה שתולים בשלט בכמה חנויות "הפיצה ברכתה מזונות".

ואולם עמך ישראל הגרים במושבים ומגדלים פרות ויש להם חלב טרי וישיר מהפרה מידי יום ביומו, אם יערבו חלב כזה בבצק באופן שיהיה ניכר טעם החלב, בודאי שבמקרה כזה יברכו על הפיצה 'מזונות'.

וכיוצא בזה פיצות שנעשו לפי מתכון שמעריבים בעיסה לֶפֶן, וניכר טעם הלֶפֶן בעיסה, בודאי שיש לברך עליהן 'מזונות'.

ולכל המעוניין שלא להכנס לבעיית הברכה של הפיצות, יערב סוכר בתוך הבצק של הפיצה, באופן שיהיה מורגש טעם הסוכר בעיסה, ויברך עליה 'מזונות'.

אשר על כן, כל אשר יראת שמים נוגעת אל לבו, יזהר להקפיד ולהתבונן היטב היטב, האם הפיצה שבא לאכול ברכתה 'המוציא' או 'מזונות', כי פעמים שיצר העצלות שלא ליטול ידים ושלא לברך ברכת המזון, מתערב בשיקולים אלו, ומחליט שהפיצה ברכתה 'מזונות', כשלמעשה על פי ההלכה ברכתה 'המוציא'.

קביעות סעודה על עוגות

האוכל עוגות בכמות של 216 גרם, צריך ליטול את ידיו ולברך המוציא וברכת המזון, שבכמות זו שיערו חכמים שדרך האדם לקבוע סעודה על זה. (קכט)

אדם שהיה בדעתו לאכול חתיכת עוגה, ותוך כדי האכילה נגרר באכילתו ורוצה לאכול כמות של קביעות סעודה, רשאי להמשיך באכילתו על סמך הברכה הראשונה 'מזונות', וברכה אחרונה יברך ברכת המזון. (קכט)

קביעות סעודה על עוגות דוקא כשאוכל 216 גרם מהעוגה לבד, אבל אם אוכל למשל 100 גרם עוגה ויחד עמה מאכלים נוספים, ובסך הכל הגיע לכמות של 216 גרם, אינו מברך המוציא וברכת המזון אלא מזונות ועל המחיה. (קלג)

לחמניות מתוקות

לחמניות מתוקות ברכתם 'בורא מיני מזונות'. ואולם אם אוכל מהן כמות של

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

קביעות סעודה [216 גרם] מברך עליהן המוציא וברכת המזון. אבל אם אוכל מהן פחות מכמות זו, אף שמצוי שאוכלן בסעודות למיניהן ועם כל המאכלים שמסביב מגיע לשיעור של קביעות סעודה, לא יברך אלא מזונות ועל המחיה.

ועצה טובה לכל אדם ירא שמים השם דרכיו, שמזמין את חבריו ומכריו לסעודת מצוה כמו בר מצוה, פדיון הבן וכדומה, שישתדל שלא להביא לחמניות רגילות שברכתם 'המוציא' אלא לחמניות מתוקות שברכתם 'מזונות', כדי להציל את אותם אנשים שבעוונותינו הרבים אינם נוטלים ידים קודם אכילתם פת ואינם מברכים ברכת המזון.

קביעות סעודה על אטריות

כל מה שבארנו שאם אוכל כמות של קביעות סעודה, מברך המוציא וברכת המזון, היינו דוקא אם אוכל עוגה שהיא מעשה אפיה אבל אם אוכל מאכל שברכתו 'מזונות' אך אינו אפוי כגון אטריות שהם מבושלים, או כשאוכל עיסה מבושלת או מטוגנת כמו הסופגניות והזלאביה והספינג'ים, אפילו אם אוכל מהם כמות של קביעות סעודה ויותר, אינו מברך עליהם 'המוציא' אלא 'מזונות'.

והטעם לדבר, שלמדנו מהתורה שאין שם של לחם נקרא על המאכל אלא דוקא אם עבר עליו תהליך של אפיה, שנאמר (ויקרא כו כו), 'ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד', אבל אם לא עבר תהליך של אפיה אין עליו שם של לחם.

ולכן, עוגה, כיון שעבר עליה תהליך של אפיה שם של לחם עליה, ואם אוכל ממנה שיעור של קביעות סעודה, מברך 'המוציא לחם מן הארץ'. אבל אם אוכל אטריות שאינם אפויים, לא שייך שיברך 'המוציא לחם', שהרי אין זה לחם. (קלא. קלד)

אורח שאינו מברך

אמרו רבותינו בגמרא מסכת ברכות (דף לה עמוד א), כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול להקב"ה. ובאור הדברים, שהברכה היא כקבלת רשות לאכול את המאכל, כי הכל שייך להקב"ה כמו שכתוב (תהלים כד א) 'לה' הארץ ומלואה' אבל לאחר הברכה יש לנו רשות לאכול כמו שכתוב (תהלים קטו טז) 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'. נמצא שהאוכל בלא ברכה, הרי הוא כאילו גזול מהקב"ה את המאכל.

אשר על כן, אין לתת לאכול אלא לאדם שיברך על המאכל אבל אם הוא לא יברך, אין לתת לו, כיון שמכשיל את חברו בעוון חמור של אכילה בלא ברכה, שגזול את הקב"ה. ומכל מקום כיון שעם ישראל תמימים וישרים, יתן לו את המאכל יחד עם כיפה במגש, ויאמר לו בעדינות ושפה יפה, שיברך על המאכל, ובודאי שאף אדם לא יסרב ויברך. (קלט)

ומכל מקום אם בכל זאת הוא מסרב לברך, יסביר לו בעדינות ובשפה רכה שאי

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

אנו רשאים לתת מאכל לאדם אם אינו מברך, ולא יתן לו. אורח שהוא מוקיר ומכבד את התורה ולומדיה, ואם לא נכבדו במאכל ומשקה, יש חשש שישנא את התורה ולומדיה, יש להקל להגיש לפניו אף אם לא יברך. אלא שגם במקרה כזה טוב להניח כיפה על ידו שיבין שצריך לברך.

שתה בלא ברכה

שכח והכניס משקה לפיו בלי ברכה, יהרהר את הברכה בלבו ויבלע את המשקה. ומכל מקום אם יש לפניו עוד משקה, יאמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' על ההרהור של הברכה הראשונה, ויברך ברכה ראשונה וישתה, ולא יסמוך על מה שהרהר בתחלה.

ובכל אופן, אם שתה רביעית, אע"פ ששכח לברך ברכה ראשונה, יברך ברכה אחרונה. (קנז)

אכל בלא ברכה

שכח והכניס מאכל לפיו בלי ברכה, אם הוא מאכל שאינו נמאס אם יפלוט אותו כגון אגוזים ושקדים, יפלוט ויברך עליו. שכיון שכתוב 'ימלא פי תהלתך', צריך שבשעת הברכה יהיה הפה פנוי מכל מאכל שהוא, ויהיה מלא אך ורק בברכה ותהלה ושבח לבורא עולם. אבל אם הוא מאכל שנמאס אם יפלטנו כמו תותים וענבים, יעביר את המאכל לצד אחד בפיו ויברך. (קס)

ברכה בטעות

אכל בשר ושכח שהוא בתוך שש שעות, וברך על מאכל חלבי ונוזר, יטעם ממנו מעט, כדי שלא תהא ברכתו לברכה לבטלה. והוא הדין אם ברך בטעות בתענית [חוץ מיום הכפורים] על מאכל מסויים, יטעם ממנו מעט. ואמנם במאכל שאסור לאוכלו מצד עצמו אפילו מדברי חכמים כגון 'בישולי גויים', וברך עליו בטעות ונוזר, לא יטעם כלל, אלא יאמר 'ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד'. (קס)

הנהגות ואזהרות בשעת הסעודה

שכל כוונותיו יהיו לשם שמים

כתב מרן בשלחן ערוך (אורח חיים סימן רלא), בכל מה שיהנה האדם בעולם הזה, לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כמו שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ג. ו) 'בכל דרכיך דעהו'. ואמרו חכמים 'כל מעשיך יהיו לשם שמים', שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת הבורא או לדבר הגורם עבודתו. שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין שיאכל וישתה כדי חיותו, כדי לעבוד את בוראו. וכן אפילו לישיב בסוד ישרים, ולעמוד במקום צדיקים, ולילך

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאוותו, אינו משובח אלא אם כן עשה לשם שמים. וכן בשכיבה, אין צריך לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצוות, לא יתגרה בשינה לענן עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישון כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה, לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה... וכן בשיחה אפילו לספר בדברי חכמה, צריך שתהיה כוונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר, חייב אדם לתת עיניו וליבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו. וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתעלה, יעשהו, ואם לאו לא יעשהו. ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד.

קודם הסעודה, ישתדל ללכת לבית הכסא לצורך בריאותו, ויש בזה גם ענין גדול על פי הסוד. (בן איש חי שנה ראשונה פרשת בהר סעיף ב)

להלן כמה הנהגות טובות מרבנו הגדול הרמב"ם בהלכות דעות:
אם יש קערה מרכזית, לא יתן עיניו לברור ממנה את החלק הגדול, אלא יקח מן הבא בידו.

שניים או יותר שיושבים יחד לאכול, הגדול שבהם פושט ידו תחלה לקחת מן הקערה, ואם הקדים הקטן ולקח, הרי זה גרגרן.

לא ימלא את הכף על כל גדותיו ויתן בפיו. וכן לא ימלא את פיו אלא ישאיר מקום כדי שיוכל לדבר בשפה ברורה.

לא ימהר בלעיסתו ואכילתו אלא יאכל לאט לאט. וכן לא ימצוץ את אצבעותיו בפיו. ולא יראה חיבה וחשק לאכילה.

לא יחתוך בפיו מהפרוסה ויניח על השלחן, שזה מאוס על הבריות. (סימן קע סעיף י)

לא יאכל ולא ישתה כשהוא עומד, שזה מתיש את כוחו של האדם. (קנא)

לא יאכל את המאכל כולו עד סופו, אלא ישייר מעט בצלחת משום דרך ארץ.

לא יסתכל בפניו של האוכל ולא במנתו, כדי שלא לביישו. (סימן קע סעיף ד)

גניבת דעת

אסור לגנוב דעת הבריות כיצד? לא יפציר בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל. וכן לא ירבה לו במתנות, בשעה שיודע שאינו מקבל. ואפילו מילה אחת של פיתוי וגניבת דעת אסור, אלא לעולם יהא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור.

אבק גזל

אסור לאכול מסעודה שאינה מספקת לבעליה, אע"פ שמזמינו בעל הבית.

חשש סכנה

כל מאכל שנודף ממנו ריח טוב, והאדם תאב לו, צריך להזהר לטעום ממנו, לפי שאם מריח ולא טועם, יכול לבוא לידי סכנה. ואם מריח ריח מאכל ממקום אחר, ואינו יכול לטעום ממנו, יזהר לפלוט את הרוק שבפיו, כי אם יבלע את הרוק יכול לבוא לידי סכנה חס ושלום. וכל שכן שיש להזהר בכל זה באשה בהריון, שאם לא טעם, יכולים לבוא לידי סכנה היא והעובר.

יאכל בשמחה ולא בכעס ודאגה, ואז המאכל גם יטיב לו לבריאותו.

ולא יהיה קפדן בסעודה, שגורם בזה לבני ביתו וכל שכן לאורחיו להמנע מלאכול. וכבר אמר שלמה המלך בחכמתו בספר משלי (פרק יז פסוק א), 'טוב פת חרבה ושלוחה בזה, מבית מלא זבחי ריב'. וכן אמר (שם פרק טו פסוק יז), 'טוב ארוחת ירק ואהבה שם, משור אבוס ושנאה בו'. (קמד)

ומעשה בהלל הזקן שעשה סעודה בביתו ובא עני על פתחו ואמר לאשתו, צריך אני לישא אשה היום ואין לי כלום לסעודת נישואין, נטלה אשתו של הלל את כל הסעודה והביאה לעני, וחזרה מיד ולשה עיסה אחרת, ובשלה שוב תבשילים לסעודה בביתה. וכשהביאה לפניהם אמר לה הלל, בתי מפני מה לא הבאת לנו מיד, סיפרה לו את כל המעשה, אמר לה בתי, גם אני לא דנתי אותך לכף חובה אלא לכף זכות, שודאי כל מה שעשית לשם שמים. (קמה)

לא יתן מכוסו לחברו

לא ישתה אדם מכוסו ויתן לחברו, מחשש שהדבר מאוס לחברו ומחמת הבושה יקח ממנו את הכוס וישתה, ויכול לבוא לידי סכנה. (סימן קע סעיף טז) ובעיקר הדבר מצוי בשמחת מצוה שמתאספים הרבה אנשים ורוצים לזכות את הצבור לטעום מכוס הברכה, ונותנים זה לזה מפה של אחד לחברו, וצריכים אותם אנשים לתת את ליבם לדבר הזה, שלא יכשלו חס ושלום ולא יתנו הכוס אלא לאחד שבטוחים שבודאי לא אכפת לו לשותות מפיהם.

ואמנם אם הטועמים מכוס הברכה הם בני הבית, אין צריך להקפיד בזה, וכגון בקידוש של שבת שבעל הבית מקדש ובני ביתו טועמים אחר כך מהיין, שבדרך כלל אין בני הבית מקפידים ורגילים הם לשותות מכוס המקדש וממה שטעמו האחים והאחיות. ואמנם אם יש אורחים הנמצאים בקידוש כגון החתנים והכלות, ודאי שצריכים להזהר בזה.

ומכאן למדנו על מה שמצוי כיום ברוך ה' בהרבה מקומות שנהגו לארגן שיעור ביום שבת בבוקר לאחר התפלה בנץ החמה, וקודם השיעור מקדשים על היין כדי שיוכלו לטעום מיני מאכל ומשתה, שיש למקדש להזהר שלא לתת לציבור לטעום מכוסו, אלא ישתדלו קודם הקידוש לתת מעט יין בכוס לכל אחד ואחד, ומיד לאחר שיגמור המקדש את ברכת הקידוש, יטעמו כל אחד ואחד מכוסו המונח

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

לפניו. ואם רוצים לשתות מכוס הברכה, יתנו מעט ממנו לתוך כוסם וישתו ממנו. (קמב)

כתב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ד), הואיל ולהיות הגוף בריא ושלם, מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה, לכך צריך אדם להרחיק את עצמו מדברים המאבדים את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המבררים המחלימים.

כלל אמרו בבריאות הגוף, כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה ואינו שבע ומעיו רפים, אין חולי בא עליו וכוחו מתחזק, ואפילו אכל מאכלות הרעים.

וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל או מי שמשעה נקביו או מי שמעיו קשים, אפילו אכל מאכלות טובים ושומר עצמו על פי הרפואה, כל ימיו יהיו מכאובים וכוחו תשש.

אכילה גסה לגוף כל אדם, כמו סם המות היא, והיא עיקר לכל החולאים. רוב החולאים הבאים על האדם, אינם אלא או מפני מאכלים רעים או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים. והוא ששלמה המלך אמר בחכמתו (משלי כא כג) 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו', כלומר שומר פיו מלאכול מאכל רע או מלשבוע, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו.

ביזוי אוכלים

כאשר נותן מהלחם למסובים, ישים לב שלא לזרוק לפניהם את הלחם, אף אם הלחם אינו נמאס בזריקתו, שאין זה מכבודו של הלחם לזרוקו. וכן לא יניח את הלחם לתוך ידם של המסובים, מפני שזה דרך אבילות, אלא יניח לפניהם על השלחן עד היכן שידו מגעת. (קנו)

ארגז מעץ שמונחים בתוכו פירות, מותר לשבת עליו, כיון שאינו גורם למעיכת המאכלים. אבל אם ישיבתו תגרום למעוך את המאכלים כגון שהפירות נמצאים בתוך שק וכדומה, אין לשבת עליהם. (קנו)

ברכת היין

ברכה ראשונה ואחרונה

היין, כיון שהוא משקה חשוב יותר מכל המשקים, ברכתו פוטרת את כל שאר מיני המשקים מברכה, ולכן אם שתה יין וברך 'בורא פרי הגפן', אינו צריך לברך 'שהכל' על שאר המשקים. וכן אם שתה רביעית יין [81 גרס], שהברכה האחרונה היא 'על הגפן ועל פרי הגפן', וגם שתה רביעית משאר משקים שהברכה האחרונה היא 'בורא נפשות', אינו צריך לברך 'בורא נפשות' ודי במה שמברך ברכה אחרונה 'על הגפן'.

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

אבל אם שתה יין פחות מרביעית [81 גרם], ושתה מים רביעית, אע"פ שהברכה הראשונה 'בורא פרי הגפן' פטרה את המים, מכל מקום כיון שלא מברך ברכה אחרונה על היין, צריך לברך על המים 'בורא נפשות'.

שבת חתן

אשר על כן, מה שנהגו לעשות קידוש בשבת בבוקר בבית הכנסת כשיש שם חתן וכדומה, ומביאים מיני מאכל ומשקה, אם השומע את הקידוש טעם מהיין אינו צריך לברך 'שהכל' על המשקה, אבל אם לא טעם צריך לברך. ומכל מקום פשוט שהיין לא פטר מיני מאכלים שברכתם 'שהכל' כגון, ביצה וכדומה. (קסו)

יין שבתוך הסעודה

טעם מהיין בקידוש, ורוצה לשתות יין בסעודה, אם דרכו לשתות יין בסעודה, אי צריך לברך. אך אם אין דרכו לשתות יין בסעודה, יברך. ומכל מקום גם הוא אם היה בדעתו שהפעם ישתה יין בסעודה, לא יברך. (קסח)

אדם שאינו רגיל לשתות יין בסעודה והתארח בשבת, והגישו לפניו יין בסעודה, אינו צריך לברך כיון שהאורח דעתו על כל מה שיביא לו בעל הבית.

דיני הפסק באמצע האכילה

המקום לברכת 'מעין שלוש'

לכתחלה צריך להשתדל לברך ברכה אחרונה 'מעין שלוש' על עוגה או שבעת המינים, במקום שאכל. ואולם אם כבר הלך למקום אחר, אינו צריך לחזור למקומו הראשון אלא רשאי לברך במקום האחר. (ה"ע ח"ב עמוד מג)

המקום לברכת 'בורא נפשות'

אין חובה לברך ברכת 'בורא נפשות' דוקא במקום שאכל, ומן הדין רשאי לברך במקום אחר. אלא שבודאי יש להזהר לברך מיד ולא לדחותה, כדי שלא ישכח לגמרי מלברך.

הפסק באכילת פת או עוגה או פירות משבעת המינים

האוכל עוגה או פירות משבעת המינים [ענבים, יין, תאנים, רימונים, זיתים, תמרים] אפילו אכל פחות מכמות כזית [27 גרם], ובאמצע אכילתו יצא לחוץ וחזר למקומו ורוצה להמשיך לאכול, אינו צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. (שם מ)

והטעם לדבר, כיון שהברכה האחרונה על המאכלים האלו, [ברכת המזון או מעין שלוש], צריך לברכה במקום שאכל. נמצא שעדיין מחובר וקשור הוא למקום אכילתו, שהרי צריך לברך שם, לכן אפילו אם יצא לחוץ, נחשב שעדיין לא סיים את אכילתו, ואינו חוזר לברך שוב ברכה ראשונה. (שם מג)

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

הפסק באכילת פירות שאינם משבעת המינים או בשתיית משקים

אכל בבית במקום מסוים פירות שאינם משבעת המינים או שתה מים וכל מיני משקים חוץ מן היין, ויצא מהבית לחוץ או שנכנס לבית הכסא או שיצא למרפסת ביתו שאין בה קורת גג או שיצא לחדר מדרגות של הבנין, שהוא נחשב כרשות אחרת, כיון ששייך גם לשכנים, וחזר למקומו הראשון לאכול, הרי זה נחשב הפסק, וצריך לחזור ולברך שוב ברכה ראשונה.

אולם אם נשאר בתוך הבית, אך עבר לחדר אחר או שיצא למרפסת שיש בה קורת גג או שיש לו וילה עם כמה קומות, ועלה קומה, אינו חוזר לברך.

והטעם שצריך לברך שוב כאשר משנה את מקומו, כיון שהברכה האחרונה על המאכלים האלו, היא ברכת 'בורא נפשות', שאין צריך לברכה דוקא במקום שאכל, ולכן ברגע שיצא ממקום אכילתו, אין לו שום קשר למקום זה ונחשב כמו שסיים את אכילתו, אי לכך אם רוצה לאכול עוד, צריך לברך שוב. (שם מא מד)

זה לא הפסק

אולם ישנה אפשרות שאם ישב לאכול במקום מסוים, ושינה את מקומו למקום אחר לא יצטרך לברך שוב, וזאת באופן שיתקיימו שני התנאים הבאים: א. שהיה בדעתו מתחלה בשעת הברכה לצאת למקום האחר. ב. שלקח את הפרי או את המשקה אתו. וכשיצטרפו שני התנאים, אין צריך לברך. (שם מא. רכב)

למשל: יצחק ישב בבית וברך על התה, ובשעת הברכה חשב להמשיך לשתות במרפסת שאין לה גג, ולקח עמו את הכוס ויצא למרפסת. כיון שבדעתו היה לצאת לחוץ, ויצא עם הכוס, אינו צריך לברך שוב ברכה ראשונה בחוץ.

אם יצחק לא שתה במקום מסוים אלא היה הולך ושותה, אף אם לא חשב בשעת הברכה לצאת למרפסת, כיון שלא התכוין לקבוע מקום לשתיתו, אין צריך לחזור ולברך שוב כשיוצא לחוץ עם התה.

יעקב ברך על הגרעינים בבית וידע שימשיך לאכול מהם בדרך, אינו צריך לחזור ולברך. אולם אם היה בדעתו לאכול רק באותו מקום בבית, ואח"כ החליט להמשיך לאכול בחוץ, אע"פ שלקח עמו את הגרעינים, צריך לחזור ולברך.

משה יצא לקניות בחנויות השונות ולקח עמו בקבוק מים לדרך, הוא ברך 'שהכל נהיה בדברו' בהיותו בחנות הבגדים, וכעבור מספר דקות בהיותו בחנות הנעליים רצה משה לשתות שוב מן המים, כיון שלקח את הבקבוק עמו, ולא קבע בדעתו לשתות דוקא בחנות הבגדים, אינו צריך לברך שוב על המים.

השאיר חברים

ואמנם ישנה אפשרות נוספת שאפילו אם שינה את מקומו במאכלים שברכתם

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

האחרונה 'בורא נפשות', לא יצטרך לברך שוב ברכה ראשונה, כגון שהתיישבו כמה חברים על דעת לאכול פירות או לשתות קפה, ויצא אחד מהם ונשארו חבריו במקום, או שיצאו כולם והשאירו אחד מהם, כשיחזרו לא יצטרכו לברך שוב ברכה ראשונה, שכיון שנשאר מישהו מהם, נחשב שלא נעקרה קביעות המקום שקבעו לאכול בו, וקשורים הם עדיין למקום אכילתם הראשונה. (רכ)

אולם אם לא התיישבו בשביל לאכול פירות אלא התיישבו ללמוד, וכדי לחזקם שיהיה להם כח להמשיך ללמוד, הביאו להם גם מאכלים ומשקים, במקרה כזה היוצא לחוץ, צריך לחזור ולברך שוב ברכה ראשונה, אפילו שהשאר מקצת חברים במקום, כיון שאין זה נחשב שקבעו מקום לאכילה ושתייה, אלא אכילתם היא בדרך עראי בלבד, כדי שימשיכו בלימודם. (רכד)

למשל: אברהם בא ללמוד בחבורה ברוב עם בליל חג השבועות בבית הכנסת, והגישו הגבאים לפנייהם עוגות, פירות ומשקים, וברך אברהם 'מזונות' על העוגה, 'העץ' על הדובדבנים, 'האדמה' על האבטיח, ו'שהכל' על המיץ. לאחר זמן יצא אברהם להתאורר ולקרוא את התיקון בחוץ, כשחזר אברהם צריך לברך שוב ברכות 'העץ' 'האדמה' ו'שהכל', אע"פ שנשארו חבריו במקום, כיון שלא התכנסו על דעת לאכול אלא על דעת ללמוד. אבל ברכת 'מזונות' אינו צריך לברך שוב, כיון שברכתה האחרונה היא ברכת 'מעין שלש' שצריך לברכה לכתחלה באותו מקום שאכל, נמצא שעדיין הוא קשור למקום אכילתו, וכמבואר לעיל.

ברכה אחרונה

על כל מאכל או משקה, ישתדל לברך את הברכה האחרונה מיד בגמר האכילה או השתייה. כי הניסיון מורה לצערנו הרב, שאם לא מברכים מיד אלא משאירים את הברכה לזמן מאוחר יותר, פעמים רבות שהאדם מסופק אם ברך או לא. והרי להלכה כשיש ספק, אינו יכול לברך, שכלל גדול בידינו 'ספק ברכות להקל'. נמצא שיכול להיות שאכל ושתה בלי לומר הודאה לבורא עולם ישתבח שמו.

זאת ועוד, מכיון שרבו הדעות בפוסקים בשיעור הזמן עד אימתי יוכל לברך ברכה אחרונה, לכן הטוב ביותר לברך מיד, כדי שלא יכנס לספקות וחששות.

סוף זמן ברכה אחרונה על מאכל

סוף הזמן של ברכת 'בורא נפשות' על מאכל, וסוף הזמן של ברכת 'מעין שלוש' על מאכל, הוא כל עוד שמרגיש שבע מהמאכל שאכל, אך אם כבר מרגיש שהוא רעב, עבר הזמן, ואינו רשאי לברך עוד. ומכל מקום כיון שפעמים רבות קשה להחליט בדיוק אם הוא רעב או לא, לכן הטוב ביותר שיאכל שוב מאכל בשיעור כזית [27 גרס], כדי שיתחייב בברכה אחרונה, ויברך. (שלחן ערוך סימן קפד סעיף ה)

סוף זמן ברכה אחרונה על משקה

סוף הזמן של ברכת 'בורא נפשות' על משקה, וסוף זמן ברכת 'מעין שלוש' על

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

היין, הוא כל עוד שמרגיש רווי מהמשקה ואינו צמא, אך אם כבר מרגיש שהוא צמא, עבר הזמן, ואינו רשאי לברך עוד. ומכל מקום כיון שפעמים רבות קשה להחליט בדיוק אם הוא צמא או לא, לכן הטוב ביותר שישתה שוב משקה בשיעור רביעית [81 גרס], כדי שיתחייב בברכה אחרונה, ויברך. (שלחן ערוך סימן קפד סעיף ה)

הנסד מצוה - ברכה

ויש לתת את הדעת, על אשר מצוי מאוד שאדם שותה איזשהו משקה, ולאחר זמן מסוים נעשה שוב צמא ורוצה לשתות, ולוקח ושותה, ואינו שם לב שהפסיד כבר את ברכת 'בורא נפשות' על השתיה ששתה בתחלה. ובפרט בליל שבועות שלומדים כל הלילה וחם מאוד, ואם אין מזגנים טובים, חוזרים הציבור להיות צמאים תוך זמן מועט, ורבים חושבים שבזה שהם מברכים ברכה אחרונה בסוף הלילה, הרי הם פוטרם את כל השתיה ששתו ואת כל המאכלים שאכלו במשך הלילה, אך זוהי טעות, כיון שעבר הזמן.

אשר על כן, יש להזהר שבכל פעם ששותה משקה בכמות של רביעית [81 גרס] בבת אחת, או שאוכל פרי או עוגה בכמות של כזית [27 גרס], וחושש שאולי עד שישתה או עד שיאכל בפעם הבאה, יעבור הזמן של הברכה האחרונה, ישים לב לברך את הברכה האחרונה מיד לאחר שאכל או שתה. וכאשר יאכל לאחר זמן בפעם השניה, לא יצטרך לברך שוב ברכה ראשונה, כיון שבברכתו הראשונה שמברך בתחילת הלילה כאשר אוכל או שותה בפעם הראשונה, פוטר הוא את כל השתיה שישתה ואת כל המאכל שיאכל במשך הלילה.

נמצא שאף על פי שברך ברכה אחרונה, אין זה נחשב להפסק וסילוק מהברכה הראשונה, ורשאי לאכול ולשתות על סמך ברכה זו. והבאור בזה, כיון שכל מה שברך את הברכה האחרונה, היה רק מחשש שמא יעבור הזמן של הברכה ויפסידנה, ולא מפאת שאינו רוצה להמשיך לאכול ולשתות עוד, ולכן אין זה נחשב כעקירה וסילוק, ורשאי להמשיך לאכול ולשתות על סמך הברכה הראשונה. (יחודה דעת חלק ו סימן יא. שארית יוסף חלק ג עמוד שמג)

מאה ברכות

חיוב מצות מאה ברכות

כתב מרן בשלחן ערוך (סימן מו סעיף ג) **חיוב** אדם לברך בכל יום מאה ברכות **לפחות**. ובזמנו של דוד המלך ע"ה, היתה תקופה שלא הקפידו בזה והיו מתים מאה בחורים מעם ישראל מידי יום, עד שבא דוד המלך והחזיר עטרה ליושנה שיברכו מאה ברכות בכל יום ופסקה המגפה.

ובאמת שבימי החול, כמעט ואין בעיה להגיע למאה ברכות, כי בשלוש עמידות שאדם חייב להתפלל בכל יום בתפלות שחרית, מנחה וערבית, כבר יש 57 ברכות. ועוד 21 ברכות שבברכות השחר וברכות התורה = 78 ברכות. ועוד 11 ברכות של

ציצית ותפילין, ברוך שאמר וישתבח, יוצר אור, אהבת עולם וגאל ישראל. ובערבית, מעריב ערבים, אהבת עולם, גאל ישראל והשכיבנו = 89 ברכות. ועוד 6 ברכות שאדם אוכל לפחות פעם אחת ביום לחם, ויש לו ברכת 'על נטילת ידיים', 'המוציא', וארבע ברכות שבברכת המזון = 95 ברכות. ועוד ברכת 'אשר יצר' ושאר ברכות הנהנין שבמשך היום, מגיע האדם בקלות למעלה מ-100 ברכות.

שבת

אבל בשבת קודש שיש לנו בעמידה 7 ברכות בלבד, א"כ בארבע תפלות = 28 ברכות. ועוד 21 ברכות שבברכות השחר וברכות התורה = 49 ברכות. ועוד 10 ברכות של מעריב ערבים, אהבת עולם, גאל ישראל והשכיבנו. ובשחרית, ציצית, ברוך שאמר וישתבח, יוצר אור, אהבת עולם וגאל ישראל = 59 ברכות. ועוד 21 ברכות של קידוש ליל שבת ויום שבת, יחד עם שלושת הסעודות שחובה לאכול בשבת = 80 ברכות. נמצא שחסרים עוד עשרים ברכות, כדי להשלים למאה ברכות. אשר על כן ישתדל לשים לליבו להשלים את הברכות החסרות, באכילת פירות ומגדנות לכבודה של השבת, ויכוין לקיים בזה גם מצות עונג שבת. וכן ישתדל לעלות לספר תורה או לעליית מפטיר, ובתנאי שיודע לקרוא את ההפטרה בטעמים ונקודות כהוגן, ובזה מרויח עוד 7 ברכות. וכן על זה הדרך ישתדל ככל האפשר להגיע למאה ברכות.

יום הכיפורים

והן אמת, כי הבעיה ביותר היא ביום הכיפורים שחסרים כ-30 ברכות, ואינו יכול להשלים אותם על ידי ברכות הנהנין, אשר על כן, יקפיד להשלים את החסר במיני בשמים ויברך, 'בורא עצי בשמים' 'בורא עשבי בשמים'. וכן יברך 'הנותן ריח טוב בפירות' על פירות שיש בהם ריח טוב כמו אתרוג או קליפת לימון ומילון, ויקפיד לברך בליל יום כיפור, ובבוקר ובצהריים. ואם יוכל לזכות את הרבים ולהביא לבית הכנסת כמה מיני בשמים כדי שיברכו עליהם, זכות הרבים תלויה בו. ובפרט ביום הקדוש הזה, שהוא יום מחילה וסליחה וכפרה, ובזה קונה לעצמו סגורים טובים, אשרי הזוכה. וכן טוב גם שיעלה לספר תורה או לעליית מפטיר, ובתנאי שיודע לקרוא את ההפטרה בטעמים ונקודות כהוגן.

ועצה טובה, שיודיע הגבאי לפני קריאת התורה, שהעולים לספר תורה יברכו בקול רם ויכוונו להוציא ידי חובה את השומעים, ויחשב לשומעים כאילו גם הם ברכו, ויצטרף להם למאה ברכות.

נשים

גם הנשים חייבות לברך מאה ברכות בכל יום. כן פסק הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א (הליכות עולם חלק א עמוד נט)

אף על פי שהנשים חייבות בתפלה אחת ביום, מכל מקום אם יש באפשרותן, תשתדלנה להתפלל שלוש תפלות שחרית, מנחה וערבית, ודי לה שתתפלל את

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

העמידה שיש בה 19 ברכות, ובשלושת התפלות יהיו לה = 57 ברכות. ועוד 20 ברכות השחר שהאשה חייבת בהם. וטוב שתאכל פעמיים לחם ביום, א"כ נוספו לה עוד 12 ברכות, הנה כבר 89 ברכות. ובודאי שלא קשה להוסיף עוד 11 ברכות, על ידי ברכות: מזונות, הגפן, העץ, האדמה, שהכל, נפשות, על המחיה, אשר יצר, ועוד. נמצא שגם אשה שתתאמץ תוכל להגיע למאה ברכות בכל יום.

אשה שקשה לה להתפלל שלש תפלות בכל יום, תשתדל בעוז ותעצומות לברך מאה ברכות, על ידי ריבוי בברכות הנהנין ככל האפשר, מלבד הארבעים ברכות שיש לה בעמידה אחת ובברכות השחר, שחייבת בהם בכל יום.

אכילה קודם הסעודה

ישתדל שלא לאכול קודם הסעודה מאכל בכמות כזית שיצריכו ברכה אחרונה, שכיון שהסעודה לפניו ובעוד זמן מה יצטרך לברך ברכת המזון, נמצא שיפטור בברכת המזון את הברכה האחרונה שהתחייב על מה שאכל.

ומכל מקום אם אכל בטעות כמות כזית קודם הסעודה, לא יברך ברכה אחרונה. אלא שעדיין יש לו אפשרות לברך, באופן שלאחר הברכה האחרונה, יעשה איזשהו הפסק והיסח הדעת, כגון שילך לבית הכסא או יצא לחוץ ואחר כך יטול את ידיו לסעודה. (הליכות עולם ח"ב עמוד כט)

אשר על כן, הנוהגים בשבתות ובימים טובים לברך על מיני מאכל של מזונות, העץ, האדמה ושהכל, לאחר הקידוש קודם הסעודה, כדי להשלים 'מאה ברכות' שחייב כל אדם לברך בכל יום. אמנם מנהג טוב הוא, אלא שצריכים להזהר שלא לאכול שיעור כזית, כדי שלא יתחייבו בברכה אחרונה וכנ"ל.

דברים הבאים בתוך הסעודה

משקים שבתוך הסעודה

השותה מים או שאר מיני משקים בסעודת פת, אינו מברך עליהם, כיון שהשתיה היא כדבר הטפל לאכילה, ונפטרו בברכת 'המוציא'. ומכל מקום טוב שישתה מעט קודם הסעודה, ויכוין לפטור בברכה 'שהכל' את המשקים שישתה בסעודה.

ורק על היין צריך לברך, שכיון שהיין הוא חשוב, הצריכו לו ברכה בפני עצמו אפילו בתוך הסעודה.

מאכלים שבתוך הסעודה

מיני מאכל הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה, כמו בשר, אורז, דגים, גבינה, ביצים, חמוצים, סלטים וכל כיוצא בזה, אין צריך לברך עליהם אלא נפטרים הם בברכת 'המוציא' שמברך על הלחם. אבל האוכל פירות או מיני מתיקה בתוך הסעודה לקינוח, מברך עליהם ברכה ראשונה, וברכת המזון פוטרם מברכה אחרונה. (קפג)

קינוח סעודה

אכל בתוך הסעודה פרי או ירק מבושל שבא מחמת הסעודה שאין צריך לברך עליו, ולאחר הסעודה קודם ברכת המזון הובא לפניו מאותו מין חי לקינוח סעודה, צריך לברך עליו ברכה ראשונה.

מלפפון חי

למשל: אכל בתוך הסעודה מלפפון חמוץ שאין צריך לברך עליו, ולאחר הסעודה קודם ברכת המזון הובא לפניו מלפפון חי לקינוח, צריך לברך עליו ברכה ראשונה. (ה"ע ח"ב עמוד לו)

סלט

וכיוצא בזה אם אכל בתוך הסעודה סלט ירקות שבתוכו חתיכות מלפפון חי, ולאחר הסעודה הגישו לפניו מלפפון חי לקינוח, צריך לברך עליו. משום שמתחלה היה המלפפון החי בתוך התערובת, ועכשו השתנה כשהוא לבד, הרי שדבר חדש בא לפניו. (שם לח)

קומפוט

האוכל פירות מבושלים בסוכר בסוף הסעודה כמו קומפוט של תפוחים, שזיפים, אפרסקים, אננס וכדומה, צריך לברך עליהם ברכה ראשונה, כיון שאוכלם לקינוח סעודה. (קצו)

גלידה

טוב שלא לאכול גלידה בתוך הסעודה, מחמת הספק אם לברך עליה או לא. כי אע"פ שהיא באה לקינוח סעודה, מכל מקום יש אומרים שיש לה דין של משקה, מאחר שכשהיא נמסה הרי היא נעשית כמשקה, ועל משקה לא מברכים בתוך הסעודה. ועל כל פנים מי שחשקה נפשו לאכול גלידה, טוב שיקח חתיכת שוקולד או מאכל אחר שמברכים עליו 'שהכל' בתוך הסעודה, ויפטור את הגלידה מברכה. ואם אין לו איזשהו מאכל לפטור את הגלידה, לא יברך עליה בסעודה. (קצח)

עוגה

לאור מה שהתבאר לעיל בבאור המושג 'פת הבאה בכיסנין', שיש שלושה סוגי עוגות שמברכים עליהם 'מזונות' מחמת הספק, כי לכל דעה על הסוג האחר

הלכות נטילת ידים וברכת המזון

מברכים 'המוציא', לכך לכתחלה אין ראוי לאכול עוגה בתוך הסעודה, שמכיון שהעוגה היא ספק 'המוציא' או 'מזונות', וכבר ברך על הלחם 'המוציא', נמצא שיכול להיות שכבר נפטרה העוגה מברכה, ולכן אם אוכל עוגה בתוך הסעודה, לא יברך עליה כלל. אלא אם כן יאכל עוגה שלכל הדעות ברכתה 'מזונות', כגון 'באקלווע', שעשויה היא כמין כיסים ממולאים באגוזים ושקדים, וגם העיסה מתוקה, וגם כוססים אותה בשיניים, שבאופן כזה, מברך עליה 'מזונות' גם כשאוכלה בתוך הסעודה. (קפו)

פירות לקינוח סעודה

האוכל פירות, פיצוחים או ממתקים לקינוח לאחר הסעודה קודם ברכת המזון, צריך לברך עליהם ברכה ראשונה, אך אינו מברך עליהם ברכה אחרונה, מפני שברכת המזון פוטרת אותם.

הסרת מפה

ומכל מקום אם הוציאו את המפה שעל השלחן ופרסו מפה אחרת, והביאו עליה מיני פירות וממתקים, לבד מברכה ראשונה צריך לברך על הפירות גם ברכה אחרונה, כיון שהוצאת המפה נחשבת כמו סילוק והיסח הדעת מאכילת הפת, ואין קשר בין ברכת המזון שבאה בשביל אכילת הפת לבין אכילת הפירות. ואפילו אם השאירו כמה חתיכות לחם על המפה השניה, אין זה נחשב כהמשך הסעודה, כיון שמשאירים זאת רק לצורך ברכת המזון. (שם לו)

דברי תורה בתוך הסעודה

שנינו במשנה מסכת אבות (פרק ג משנה ג) רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה פאלו אכלו מזבחי מתים. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של המקום ברוך הוא, שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. ע"ב.

אשר על כן, גם אם אדם ממחר, יאמר מעט דברי תורה ובוה יצא ידי חובה. וטוב לקבוע לקרוא מתוך ספר אפילו שתי הלכות בכל סעודה, ולהתקדם בהלכות מסעודה לסעודה עד שיגמור את הספר. וילמד בספרים קלים, כמו בחוברות הללו הלכות 'ברכות' 'שבת' 'כשרות המטבח' וכדומה. ובפרט אם מקריא גם כן את ההלכות לאחרים כגון שבני הבית עמו ביחד או אנשים אחרים, שמעלתו גדולה עד מאוד שמזכה את הרבים, ואשריו ואשרי חלקו.

ומה טוב ומה נעים במה שהנהיגו בכמה מקומות עבודה, שכאשר מתאספים העובדים לאכול שם מידי צהרים, עומד אחד וקורא להם כמה הלכות, ובודאי זכות גדולה היא, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו.

כמו כן יזכה אדם את בני ביתו באמירת דברי תורה בסעודה, ועל אחת כמה וכמה אם זה בסעודות שבת, שמעלת הלימוד התורה בשבת שווה פי כמה וכמה. וכמו שכתב בספר שיבת ציון (חלק ב עמוד רלג, להרב בן ציון מוצפי) שלימוד תורה בשבת שעה אחת, שווה כמאה שבעים מליון שעות של חול. וכמו שכתבו רבנו חיים ויטאל ורבנו הרש"ש זיע"א. ומכאן אנו רואים כמה אנו לוקים בחסר בגודל ערכה וחשיבותה של השבת עד שאין לנו הבנה ומושג כלל וכלל בערך הזמן שלה.

דין מים אחרונים

מים אחרונים חובה

אחר גמר אכילת סעודת פת, בין איש ובין אשה חייבים ליטול את ידיהם למים אחרונים. והטעם לתקנה זו, מפני שיש סוג מלח הנקרא מלח סדומית, והוא מלח מסוכן מאוד שאם נוגע בעיניו של האדם, יכול להתעורר חס ושלום, ושמא נגע בו האדם בסעודה ויגע אח"כ בעיניו. ואע"פ שבימינו לא מצוי המלח הזה, מכל מקום צריכים ליטול ידיים למים אחרונים, כי יש בזה גם טעם על דרך הסוד. (ה"ע ח"ב מד מה)

כמות המים

לא ירבה במים אחרונים, כי יש בהם רוח רעה. ואולם צריך לתת מים עד קשרי האצבעות, ולא כאותם שדופקים את היד בברז, שיצא להם מעט מים. (שם מה)

מקום הנחת המים האחרונים

כיון שמים אחרונים יש בהם רוח רעה, לכך יזהר שלא ישפכם על גבי קרקע אלא בתוך הכיור. ומכל מקום מותר לברך ברכת המזון כשהמים האחרונים מונחים עדיין על השלחן, והמחמיר להוציאם תבוא עליו ברכה. (שם מה מו)

אכילה אחר מים אחרונים

גמר את הסעודה ונטל ידיו למים אחרונים, צריך להזהר שלא לאכול ולא לשתות, עד אחר שיברך ברכת המזון, שכיון שעשה מים אחרונים, הרי זה נחשב להיסח הדעת מהאכילה.

אולם אם הוא אורח, אפילו עשה מים אחרונים ואמר בואו ונברך, אין זה נחשב להיסח הדעת, ואם יגישו לפניו עוד מאכל או משקה, רשאי לאכול ולשתות, עד שבעל הבית יסיח דעתו מהאכילה על ידי שיעשה מים אחרונים או שיאמר בואו ונברך. (רלג)

ואולם אם ברור לו בדעתו שאפילו בעל הבית יאמר לו לאכול, הוא לא יאכל, הרי זה נחשב להיסח הדעת, ולא יאכל עד אחר ברכת המזון. (רלה)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

משקים לנטילת מים אחרונים

אם אין לו מים רשאי ליטול ידיו במשקה כמו מיץ וכדומה, אולם לא יטול ידיו בייין, משום בזיון היין. (רנג)

איסור דיבור

לא ידבר בין נטילת ידיים של מים אחרונים לברכת המזון, ומכל מקום אם דיבר אינו צריך ליטול את ידיו שוב למים אחרונים. (רנו)

סכין

המנהג לכסות את הסכין או להסירה מהשלחן בשעת ברכת המזון. ומכל מקום בשבתות או בימים טובים, אין צריך להקפיד על כך. (רמ)

מדיני זימון

כוונה להצטרף בשלשה או בעשרה

שלשה שאכלו יחד צריכים לזמן, וכשיש עשרה או יותר שאכלו כאחד, מוסיפים לזימון שם ה', כמובא בסדורים 'נברך אלוקינו שאכלנו משלו'. ומכל מקום יש הבדל הלכתי בין זימון בשלשה לזימון בעשרה, שבזימון של עשרה חייבים הם להתכוין בשעה שמתחילים לאכול, שיושבים על דעת להצטרף כולם לזימון, ורק אם התכוונו לכך יכולים לזמן עם שם ה', אבל אם לא התכוונו לכך, יזמנו בלי שם ה'. לא כן בזימון של שלשה, אע"פ שלא ישבו מתחלה על דעת להצטרף יחד, מצטרפים הם לזימון.

אשר על כן, שלשה בעלי בתים שאכלו בחצר כל אחד על שלחנו, אע"פ שלא ישבו על דעת להצטרף יחד, מכל מקום כיון שהם שלשה, מצטרפים הם לזימון. וכן שלשה שישבו במסעדה לאכול, אע"פ שכל אחד אוכל לבדו ולא התכוונו להצטרף, מכל מקום רשאים הם לעשות זימון.

לא כן, אם ישבו עשרה אנשים במסעדה, אינם רשאים לזמן בשם ה', אלא אם כן ישבו מתחלה על דעת להצטרף יחד לזימון. (שם נא)

פועלים

בתי הארחה או מסעדות שמזדמנים שם למעלה מעשרה פועלים מידי יום לארוחת הצהרים, רשאים הם לכוין פעם אחת ולתמיד, שבכל פעם שהם נכנסים לאכול, דעתם להצטרף יחד לזימון, ואינם צריכים לומר כן בכל יום. (שם נב)

חדר אוכל

בני הישיבות המסולאים בפז, שנכנסים לחדר האוכל בשעה קבועה, ובכל שלחן

יושבים ששה או שבעה בחורים, הרי הם מצטרפים לזימון בעשרה עם חבריהם שיושבים בשולחנות האחרים, ומזמנים עם שם ה'. ואפילו אם החדר אוכל גדול מאוד, כל שרואים אלו את אלו ושומעים את המזמן, מצטרפים. ומכל מקום טוב שיאמרו בפרוש פעם אחת לתמיד, שדעתם להצטרף לזימון בכל פעם כשנכנסים לאכול. (שעה)

ביטול תורה

המשתתף בסעודה גדולה כמו חתונה וכדומה, ואין באפשרותו להמתין עד לסיום הסעודה ולזימון, וממהר ללכת ללימודו או לישון מוקדם כדי שלמחרת בבוקר יוכל לקום לתפלה בזמן וללמוד בערנות וישוב הדעת, אם יודע שתהיה באפשרותו לקבץ קבוצה של עשרה לאחר הסעודה ולזמן בשם, עדיף שיעשה כן. אך אם אי אפשר, יש לו לכיין בשעה שבא לאכול שאינו מתכוין להצטרף עמהם לזימון, ואז מברך לעצמו ללא זימון כלל, או שיסכם עם עוד שניים שיזמנו אתו זימון של שלשה בלבד. ומכל מקום באופן שלא כיון ואין לו עשרה וממהר ללימודו, יש מקום להקל לו לברך בלי זימון. (שצא ובהערה)

ועצה טובה לברך ברכת המזון בחתונות ובשמחות גדולות, מיד לאחר הסעודה ולא לאחר הריקודים, ועל ידי זה זוכרים הרבה אנשים לברך ברכת המזון אף שבדרך כלל אינם מברכים.

מי המזמן

אם יש כהן שאוכל עמנו בשלחן, יש לכבד את הכהן שיזמן. ואולם אם יש שם תלמיד חכם, יכבדו את התלמיד חכם לזמן והוא קודם לכהן. ומכל מקום רשאי מידי פעם החכם לכבד את הכהן שיזמן, אע"פ שהכהן עם הארץ. אבל באופן קבוע, אין לחכם לכבד אותו, כדי לא להשפיל את כבודה של התורה ח"ו, שהרי מעלת התורה גדולה ממעלת הכהונה. ואם הכהן הוא גם תלמיד חכם, יש מצודה לכבדו בזימון, שנאמר 'וקדשתו', לברך ראשון ולהקדימו לכל דבר. (שצד)

זימון באכילת פירות או ירקות

תשעה שאכלו לחם ואחד אכל כזית פרי או ירק, או שתה כל משקה שהוא חוץ ממים, מצטרף עמהם לזימון של עשרה, והוא הדין לשבעה שאכלו לחם ושלשה אכלו ירק, אבל ששה שאכלו לחם וארבעה אכלו ירק, אינם מצטרפים לזימון של עשרה, כיון שצריך שיהיה רוב הניכר של אנשים שאכלו לחם. (סימן קצו סעיף ב)

צירוף לזימון אחר גמר אכילה

שנים שאכלו לחם ורוצים לצרף אדם שלישי כדי שיהיה להם זימון, יכולים לכתחלה לתת לאחר לאכול כזית פרי או ירק, או לשותות כל משקה שהוא חוץ מהמים, ויצטרף עמהם לזימון. (ה"ע ח"ב עמוד נה)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

צירוף לזימון אחר מים אחרונים

ואמנם שנים שסיימו אכילתם ונטלו ידיהם למים אחרונים, ובא השלישי וישב לאכול עמהם, אינו מצטרף לזימון כלל. (שם נג)

זימון כשעדיין חלק אוכלים

אם חלק מהמסובים סיימו את אכילתם וחלק לא סיימו, רשאים המסיימים לזמן, ולאחר שאמר המזמן 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו', רשאים האחרים להמשיך באכילתם. ואמנם בני אשכנז נהגו להמתין שלא לאכול עד שייסיימו המזמן את הברכה הראשונה שבברכת המזון 'הזן את הכל', ואח"כ ממשיכים לאכול. (שם נג)

קטן

ילד קטן למעלה מגיל שש שידוע למי מברכים, מצטרף לזימון של שלשה או עשרה, ואין לצרף אלא קטן אחד ולא יותר. ואמנם מנהג בני אשכנז שלא לצרף קטן לזימון כלל. (שם נד)

מחלל שבת

יהודי שלא השכיל ולא זכה לחזור לחיק הקב"ה, ועדיין מחלל שבת בפרהסיא, אין מצרפים אותו לזימון של שלשה ולא לזימון של עשרה. (שפז בהערה)

נשים

נשים אינן מצטרפות לזימון של גברים כלל. אלא שאם אכלו עם הגברים ושומעות את הזימון של הגברים, חייבות לענות. (שפח)

ואולם אם אין שלשה גברים, ויש שלש נשים רשאיות לזמן לעצמן, אך לא יזמנו עם שם ה' אפילו כשיש עשר נשים. (שפח)

השומע זימון

אדם שלא אכל ושומע את המזמן אומר 'ברוך שאכלנו משלו', יענה אחריו 'ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד' [ר"ת: בוש"ת ל"ז], וכן אם שמע זימון של עשרה יענה 'ברוך אלוקינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד'. אבל אם שמע רק שעונים 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו', יענה 'אמן' בלבד. (שפח)

מדיני ברכת המזון

ברכת המזון מן התורה

אכל לחם ושבע, מצות עשה מן התורה לברך ברכת המזון. שנאמר (דברים ח י), "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך".

יברך בכוונה

כל הזהיר בברכת המזון, פרנסתו מצויה לו כל ימיו בכבוד, וטוב לברך מתוך סידור, ויכוין פירוש המילים בעת הברכה. (שו)

המקום לברכת המזון

צריך לברך ברכת המזון במקום שאכל. ואם יצא ממקומו במזיד [בכוונה] והלך למקום אחר, צריך לחזור למקומו הראשון לברך שם ברכת המזון. ואם ברך במקום שזכר, יצא ידי חובתו. ומכל מקום אם בטעות יצא ממקומו לאחר הסעודה והלך למקום אחר, רשאי לברך במקום שזכר. (ה"ע ח"ב עמוד מא)

שינוי מקום בסעודה

ישתדל שלא ללכת באמצע סעודתו למקום אחר לפני שברך ברכת המזון, ואפילו שבדעתו לחזור למקומו הראשון, מחשש שמא ישכח לברך. ואולם כל שהוא לצורך דבר מצוה מותר לכתחילה לצאת, אך ישים לב שלא ישכח לברך. (שם לט)

ברכת המזון מיושב

ברכת המזון צריך לאומרה כשהוא יושב, והחמירו בה יותר מכל הברכות כיון שהיא מן התורה, והוא הדין לברכה אחרונה על שבעת המינים 'מעין שלוש', שצריך לברכה כשהוא יושב, כיון שלדעת רוב הפוסקים היא ברכה מן התורה. ומכל מקום אם הוא ממחר לשיעור תורה וכדומה, רשאי לומר את נוסח 'הרחמן', כשהוא מהלך בדרך. (שם ס)

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן

היה מברך ונכנס לחדר אביו או אמו או חכם או זקן [מגיל שבעים שנה], צריך לעמוד מפניהם, אך בודאי שלא יפסיק בדיבור כלל אפילו לומר 'שלום'. (שם נט)

עניית 'אמן' של ברכות

המברך ברכת המזון ושמע ברכה מחברו, לא יענה אחריו 'אמן', אולם אם הגיע לנוסח 'הרחמן', חייב לענות.

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

להשמיע לאוזניו

לכתחלה צריך להשמיע לאוזניו את הברכה, ויקפיד בזה מאוד. כי הניסיון מורה שכאשר אדם מברך בקול רם, מבטא את המילים טוב יותר, וגם לא שוכח אם הזכיר 'רצה והחליצנו' או 'יעלה ויבוא' וכדומה. והוא הדין לכל ברכה וברכה שמברך, שישים לב להשמיע לאוזניו. כי יש פוסקים שאומרים שאם לא השמיע לאוזניו לא יצא ידי חובתו. ואמנם להלכה אם לא השמיע לאוזניו, אינו חוזר לברך. (שם ס)

איסור מלאכה בשעת הברכה

אין לעשות מלאכה בשעה שמברך ברכת המזון ואפילו מלאכות קלות כאסיפת כוסות צלחות וסכו"ם וכדומה. והוא הדין שאין ללמוד או לעיין בדברי תורה בעת שמברך ברכת המזון. (ערב)

וכידוע, שזו עצת היצר הרע להרבה אנשים, שנזכרים דוקא בתוך ברכת המזון לעזור לאשה או לעיין בספר, על אף שבדרך כלל כשלא בשעת הברכה אינם נוהגים לעשות זאת.

שיעור כמות כזית

כבר בארנו לעיל שכמות ה'כזית' הוא 27 גרם, ומכל מקום יש להקפיד שלא לשקול בדיוק 27 גרם, כיון שהמאכל שנשאר בין השיניים ובחניכיים, אינו מצטרף לשיעור כזית. (שב)

זמן אכילת הכזית

בכל מאכל שהוא, אין מברכים עליו ברכה אחרונה אלא אם כן אכל את כמות הכזית בתוך זמן של "אכילת פרס", שזה 7 וחצי דקות, אבל אם אכל את הכזית יותר מ-7 וחצי דקות, אינו מברך ברכה אחרונה. ולכן אם אכל כזית לחם ב-8 דקות, אינו מברך ברכת המזון. (שארית יוסף ח"ג שי)

ארבע ברכות בברכת המזון

שלושת הברכות הראשונות שבברכת המזון הרי הן מן התורה, ובאו חכמים והוסיפו ברכה רביעית ברכת 'הטוב והמטיב'. ולפי הכלל שבידינו שבכל הלכה שאנו מסופקים בה, אם זו הלכה מדברי חכמים פוסקים בה להתיר, ואם זו הלכה מהתורה פוסקים בה לאסור ולהחמיר, לכך:

מסופק אם ברך ברכת המזון

אם אדם אכל ושבוע ומסופק אם ברך ברכת המזון, צריך לחזור ולברך, שכיון שהוא התחייב מן התורה לברך, אזי כשהוא מסופק צריך לחזור ולברך. אלא שעדיין כיון שברכה רביעית 'הטוב והמטיב' היא מדברי חכמים, אינו חוזר לברך אותה כיון שכשיש ספק בדברי חכמים אנו מקילים, ובפרט בענייני ברכות שכלל

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

גדול בידינו, "ספק ברכות להקל". וזה מפאת חומר איסור ברכה לבטלה שלדעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, כל המברך ברכה לבטלה עובר על לאו מן התורה של 'לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא'. (ה"ע ח"ב עמוד טג)
 גם מי שאכל כזית פת ושבע משאר מאכלים, ומסופק אם ברך ברכת המזון, חייב לחזור ולברך. (שם סז)

וכן אם אכל ושבע מעוגה בשיעור של קביעות סעודה [216 גרס], שמבואר לעיל שצריך לטול את ידיו ולברך 'המוציא' וברכת המזון, ושכח אם ברך ברכת המזון או לא, חייב לחזור ולברך. (רפז)

אכל כזית לחם ולא שבע, ומסופק אם ברך ברכת המזון, אינו חוזר לברך, כיון שכאשר אכל ולא שבע, הברכה היא מדברי חכמים. (ה"ע ח"ב טט)

נשים בברכת המזון

נשים חייבות בברכת המזון, אבל כיון שנחלקו הפוסקים אם הן חייבות מן התורה או מדברי חכמים, לכך אם הן מסופקות אם ברכו, אף על פי שאכלו ושבעו, אינן צריכות לחזור ולברך מספק. (שם עא)

נאמנות האשה

אכל ושבע והסתפק אם ברך ברכת המזון, ואשתו מזכירה לו שברך, אע"פ שאינו נזכר, יכול לסמוך עליה ואינו חוזר לברך. (רצא)

נאמנות הקטן

אכל ושבע והסתפק אם ברך ברכת המזון, ובא בנו או ילד אחר שהגיע לחינוך אך פחות מגיל בר מצוה ומזכיר לו שברך, אם אינו נזכר, אינו יכול לסמוך על דברי הקטן כלל, אבל אם הוא נזכר באיזה סימנים, כגון שעשה מים אחרונים והוא רגיל לברך מיד אחר מים אחרונים בלי להתעכב, יכול לסמוך על דבריו של הקטן, ואינו חוזר לברך. (רצא)

נוסח ברכת המזון הקצר

אין לקצר בנוסח ברכת המזון ממה שתקנו רבותינו ז"ל, ואף לנשים עליהן לברך את הברכת המזון המובאת בסדורים. ובפרט בדורנו שתהילות לאל יתברך הבנות לומדות בבתי הספר, וכבר בילדותן יודעות לקרוא ולכתוב בלשון הקודש, שבודאי חובה לחנכן לברך ברכת המזון, ואל להם להתרשל במצוה זו חס ושלום.

ומכאן יש להעיר למשמע אוזנם של כמה בעלים שנשותיהם לא זכו ללמוד לקרוא, או בנים שאמותיהם גדלו בחוץ לארץ ואינן יודעות לקרוא, שיתאמצו ללמדן לקרוא, או לפחות שילמדו בעל פה את נוסח ברכת המזון ואת כל הברכות כולן. ועל כל פנים, כל עוד שעדיין לא למדו, יש להשתדל לזכותן ולכוין להוציאן ידי חובתן בברכות, ויאמר להן קודם לכן שיכוונו לצאת ידי חובה, ויכוין גם הוא עליהן להוציאן ידי חובתן. (שטז)

הלכות נטילת ידיים וברכת המזון

ואולם כשאין אפשרות להוציאם ידי חובתם, יש להן להקל לומר בנוסח זה: "ברוך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא, מריה דהאי פיתא, בריך רחמנא דון לכולא". וזה הנוסח תוקן דוקא בלשון ארמית, אבל בלשון הקודש אין לקצר כלל. (ה"ע ח"ב עב)

وهוא הדין בכל זה גם לאנשים מבוגרים עולים חדשים שלא למדו לקרוא, שלכתחלה ודאי שיש ללמדם לברך כראוי, אך כשאין ברירה יש להקל כאמור.

עד אימתי זמן ברכת המזון

אכל ושבע, ובטעות קם להתעסק בענייניו ושכח לברך ברכת המזון, ואחר זמן נזכר, אם עדיין הוא שבע מאכילתו, יברך ברהמ"ז אפילו אחר כמה שעות. אך אם אינו שבע, הפסיד את הברכה. ויתחרט ויתוודה על זה שאיבד מצות עשה מהתורה של ברכת המזון. ותיקונו על ידי שילמד את ההלכות של ברכת המזון, וגם יזכה את האחרים בזה.

ואם אכל כזית או יותר ולא שבע, ושכח לברך ברכת המזון, אם עדיין אינו רעב, יברך ברכת המזון. אך אם כבר עברו 72 דקות, הפסיד את הברכה. ויתחרט ויתוודה על שאיבד מצוה מדברי חכמים של ברכת המזון, ותיקונו כנ"ל. (ש)

סעודות גדולות

בשבתות חתן וכדומה שמאריכים הרבה מאוד בסעודה אפילו ארבע וחמש שעות, בדברי תורה ושירות ותשבחות לה' יתברך בקדושה ובטהרה, כיון שממשיכים במאכלים ומשקים לקינוח, נחשב כהמשך אחד, ומברכים ברכת המזון כדין. (שא)

בהיתר ולא באיסור

הנוסח הנכון בסוף ברכת המזון באמירת הרחמן הוא כך: "הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא בביזוי 'בהיתר ולא באיסור' בנחת ולא בצער". ולא כמו איזה סידורים שהשמיטו את המילים 'בהיתר ולא באיסור'. כי בודאי עלינו להתפלל להקב"ה שיזמין לנו את פרנסתנו בדרך של היתר ולא נכשל חס ושלום בכל מיני דרכים ותאוות של ממון באיסור. (ה"ע ח"ב עמוד עג)

ת. ו. ש. ל. ב. ע.